

Educar el museu o governar els públics?

Published by [Interacció. projecte editorial del CERC](#) [1] on 08/04/2013 - 14:38 | Last modification: 14/09/2026 - 17:15

El gir educatiu ha situat la pedagogia al centre de museus, centres d'art i pràctiques curatorials. Aquesta centralitat no garanteix per si mateixa una redistribució de l'autoritat institucional. La taula rodona moderada per Carles Guerra examina les possibilitats del nou paradigma i, sobretot, les seves contradiccions: l'apropiació de l'educació pel sistema artístic, la precarietat dels equips educatius, la capacitat institucional d'absorbir les pràctiques crítiques i la transformació dels públics en recursos productius.

El punt de partida és el desplaçament experimentat pel museu contemporani. L'exposició deixa de ser-ne l'únic centre i comparteix protagonisme amb seminaris, programes públics, projectes comunitaris i processos de producció de coneixement. L'educació, abans considerada una funció complementària, es converteix en una forma de programació cultural i, fins i tot, en un nou gènere expositiu. Aquesta expansió obre possibilitats de relació i aprenentatge, alhora que permet a les institucions presentar-se com a espais oberts, participatius i socialment compromesos.

Carla Padró qüestiona els fonaments educatius d'aquest gir. Artistes, comissaris i institucions recorren sovint a un repertori limitat de referències, principalment Freire, Giroux i Rancière, mentre ignoren dècades de recerca pedagògica, estudis curriculars i experiències dels departaments d'educació. La formació artística sembla autoritzar automàticament per educar. Aquesta presumpció manté la jerarquia entre l'artista o el comissari, reconeguts com a productors de coneixement, i l'educadora, associada a la traducció, la infància o l'aplicació pràctica.

La crítica afecta també la manera d'imaginar els participants. Moltes propostes invoquen el diàleg i la col·laboració sense explicar com s'ha accedit a una comunitat, qui n'autoritza la representació o quines relacions de poder condicionen el procés. El visitant continua apareixent com un subjecte genèric, predisposat a aprendre i capaç de comprendre els codis del museu. La retòrica participativa pot ocultar així una direccionalitat definida prèviament per la institució.

Imanol Aguirre identifica diversos escenaris coexistents. En un primer escenari, escola i museu continuen funcionant com dos ecosistemes desconnectats. Les escoles visiten els museus, sense que els museus transformin substancialment l'educació artística escolar. En un segon, les activitats reproduïxen els mites de l'artista genial i proposen exercicis que tranquil·litzen més que interroguen. El tercer escenari, encara minoritari, entén l'educació com una pràctica emancipadora capaç d'introduir dissensos i modificar el mapa d'allò que es considera possible. Aquesta promesa també exigeix revisió, ja que l'art no posseeix una capacitat crítica o alliberadora inherent.

el gir educatiu només transforma la institució si altera qui pot parlar, decidir i produir coneixement dins seu.

Fernando Hernández distingeix entre pedagogia i educació. La pedagogia és entesa com una producció d'experiències d'identitat present en qualsevol espai de relació. L'educació remet al projecte històric de formació de ciutadans sostingut per l'aliança entre Estat, escola i família, una aliança debilitada des dels anys setanta. En aquest context, les institucions culturals i altres agents assumeixen funcions educatives sense haver definit un projecte alternatiu de ciutadania.

Hernández descriu tres relats institucionals. El primer respon a una democratització quantitativa: cal atraure les masses i fer accessibles els continguts mitjançant la mediació. El segon confia en la mateixa exposició com a dispositiu pedagògic i considera que la complexitat del discurs artístic transforma el públic. El tercer proposa construir cultura amb els participants i substituir la pregunta «què farem per vosaltres?» per «què podem fer junts?». Aquesta última opció requereix compartir autoritat, assumir riscos i acceptar que la institució no controli tots els resultats. És precisament aquí on solen aparèixer els límits de la participació.

Sitesize, representat per Elvira Pujol i Joan Vila-Puig, situa la seva pràctica en un gir contextual més ampli. La ciutat es converteix en espai d'aprenentatge i el treball cultural es construeix en relació amb els habitants, les formes d'autogestió i les tradicions pedagògiques locals. L'experiència dels ateneus obrers i de la pedagogia llibertària barcelonina mostra que la producció de coneixement compartit té genealogies anteriors al gir educatiu contemporani. Aquesta memòria permet qüestionar la tendència del sistema de l'art a presentar com a innovacions unes pràctiques amb una història social prèvia.

La relació amb les institucions continua sent ambivalent. Els museus poden obrir espais d'experimentació, escolta i col·laboració. També poden absorbir pràctiques sorgides dels moviments socials, convertir-les en programes culturals i neutralitzar-ne la capacitat de conflicte. Guerra interpreta aquesta permeabilitat com una forma contemporània de captura: la institució ja no funciona únicament com un mur davant les iniciatives de base, sinó com una estructura capaç d'incorporar-les ràpidament i transformar-les en valor simbòlic.

La discussió sobre l'avaluació concreta aquest conflicte. Per a Sitesize, cal examinar què canvia una pràctica educativa en les persones, les comunitats i els models de producció cultural. Claudio Zulián adverteix que els sistemes d'avaluació convencionals poden anul·lar l'experimentació perquè exigeixen resultats previsibles. El debat no descarta la necessitat de reflexionar sobre els efectes dels projectes. Planteja que aquesta reflexió ha d'admetre el fracàs, els resultats no programats i els processos que no poden reduir-se a indicadors quantitatius.

La part final de la conversa desplaça l'atenció cap al públic. La segmentació dels visitants, la personalització de les activitats i l'economia de l'atenció permeten construir relacions més específiques. També poden reproduir estratègies empresarials que fan sentir cada persona singular i participativa mentre n'utilitzen l'activitat per ampliar la visibilitat de la institució. El públic esdevé un recurs que produeix continguts, circulació i legitimació.

Davant l'exigència de mostrar, documentar i comunicar constantment qualsevol procés, els participants reivindiquen espais de baixa visibilitat. L'educació podria protegir temps d'intimitat, sedimentació i elaboració col·lectiva que no haguessin de convertir-se immediatament en exposició o publicitat institucional. Aquesta opacitat no equival a absència de relació pública. Reconeix que una experiència educativa necessita un marge on els subjectes no siguin obligats a representar-se contínuament.

Més enllà de reconèixer que la taula rodona enceta debats crucials com la institucionalització de la mediació o la precarització dels professionals, la conversa deixa massa a l'ombra la dimensió material de la transformació. Si realment es vol evitar una valoració celebratòria del gir educatiu, cal posar sobre la taula els pressupostos, les condicions de contractació i, sobretot, la distribució efectiva del poder real entre les direccions i les comunitats. Aquí se situa la pregunta que el text manté oberta: pot existir una institució que aprengui dels seus públics sense convertir aquest aprenentatge en un nou mecanisme de govern?

Referència

Guerra, C., Aguirre, I., Hernández, F., Padró, C., Zulián, C., Pujol, E., i Vila-Puig, J. (2011). El giro educativo en el Estado español: Mesa redonda. A M. Zilbeti Pérez, J. Rodrigo Montero, A. Sánchez de Sordio Martín, M. Asensi Pérez, J. Carrillo Castillo i P. G. Romero (eds.), *Desacuerdos. Sobre arte, políticas y esfera pública en el Estado español* (vol. 6, p. 274–296). Arteleku, Centro José Guerrero, Museu d'Art Contemporani de Barcelona, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía i Universidad Internacional de Andalucía.

[Text complet del volum](#) [2]

Categories: Publicacions acadèmiques

Categories: Recursos i publicacions

Tags: educació i cultura

Tags: equipaments culturals

Tags: participació cultural

Tags: polítiques culturals

Tags: públics de la cultura

- [3]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2013/educar-el-museu>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/interaccio>

[2] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/desacuerdos_06-5.pdf

[3] <https://interaccio.diba.cat/node/3582>